[2025] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 91: 2025 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 223

ਕਮਲਕਿਸ਼ੋਰ ਸ਼੍ਰੀਗੋਪਾਲ ਟਪਾਰੀਆ

ਬਨਾਮ

ਇੰਡੀਆ ਐਨਰ-ਜਨਰਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ

(ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 2025 ਦਾ 758-761)

13 ਫਰਵਰੀ 2025

[ਬੀ.ਵੀ. ਨਾਗਰਥਨਾ ਅਤੇ ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ,* ਜੇ.ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਮੁੱਦਾ

ਕੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਪੀਲਕਰਤਾ - ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਜੋ ਧਾਰਾ 482, ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ 138 ਅਤੇ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 ਦੀ ਧਾਰਾ 141 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜੇਕਰ ਧਾਰਾ 141 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ।

ਸਿਰਲੇਖ†

ਨੇਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 - ਐੱਸ.ਐੱਸ..138, 141 - ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜੇਕਰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ / ਐੱਸ.141 ਦੇ ਤਹਿਤ:

ਆਯੋਜਿਤ: ਨਹੀਂ - ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਇੱਕ ਸ਼ਾਸਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਾਰਜਾਂ ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ - ਐੱਸ /ਐੱਸ.141 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਣਦਾਰੀ ਖਿੱਚਣ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਇੰਚਾਰਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਸਿਰਫ਼ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਅਹੁਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - ਸਿਰਫ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਦੋਸ਼ੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਕੋਈ ਵਿੱਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨਕਾਰੇ ਗਏ ਚੈੱਕਾਂ 'ਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨਕਾਰੇ ਗਏ ਚੈੱਕਾਂ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ - ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਐੱਸ /ਐੱਸ.138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਖਾਸ ਸਬੂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਸਾਬਤ ਨਾ ਕਰ ਦੇਣ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ

---

* ਲੇਖਕ

ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ - ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 15.4, 15.3, 16-19, 21]

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਮਾਲ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੇਂਟਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ [2010] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 805: (2010) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 330; ਐਨ.ਕੇ. ਵਾਹੀ ਬਨਾਮ ਸ਼ੇਖਰ ਸਿੰਘ [2007] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 883: (2007) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 481; ਐਸ.ਐਮ.ਐਸ. ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਨੀਤਾ ਭੱਲਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ [2005] ਸਹਾਇਕ 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 371: (2005) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 89; ਪੂਜਾ ਰਵਿੰਦਰ ਦੇਵੀਦਾਸਾਨੀ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ [2014] 14 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1468: (2014) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 - ਨਿਰਭਰ।

ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਗੱਲਬਾਤ ਯੋਗ ਯੰਤਰ ਐਕਟ, 1881; ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੋਡ, 1973.

ਕੀਵਰਡਸ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟ੍ਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 ਦੀ ਧਾਰਾ 141 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ; ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟ੍ਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ; ਚੈੱਕਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ; ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ; ਅਪਮਾਨਿਤ ਚੈੱਕਾਂ 'ਤੇ ਹਸਤਾਖਰਕਰਤਾ ਨਹੀਂ; ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟ੍ਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 ਦੀ ਧਾਰਾ 141 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਕਾਰੀ ਦੇਣਦਾਰੀ; ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸੰਚਾਲਨ ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ; ਸਿਰਫ਼ ਡਾਇਰੈਕਟਰਸ਼ਿਪ; ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਚਰਣ; ਰੱਦ ਕਰਨਾ; ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਰੱਦ।

ਕੇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ

ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2025 ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 758-761
ਮੁੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਜੁਡੀਕੇਚਰ ਦੇ 06.08.2019 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੀਆਰਐਲਏ ਨੰਬਰ 116,21, 22, 255 ਆਫ਼ 2019 ਵਿੱਚ

ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ੀ

ਨੀਰਜ ਕੁਮਾਰ ਜੈਨ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਉਮੰਗ ਸ਼ੰਕਰ, ਸੰਜੇ ਸਿੰਘ, ਸਿਧਾਰਥ ਜੈਨ, ਸ਼ਲੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇਗੀ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਵਕੀਲ।

ਕਮਲਕਿਸ਼ੋਰ ਸ਼ੀਗੋਪਾਲ ਟਪਾਰੀਆ ਬਨਾਮ ਇੰਡੀਆ ਐਨਰ-ਜਨਰਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਸਮਰਾਟ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਰਾਓ ਸ਼ਿੰਦੇ, ਸਿਧਾਰਥ ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ, ਆਦਿੱਤਿਆ ਅਨਿਰੁੱਧ ਪਾਂਡੇ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਕੀਲ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ / ਆਦੇਸ਼

ਫੈਸਲਾ

ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਜੇ.

1.ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

2.ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਜੁਡੀਕੇਚਰ ਦੁਆਰਾ 06.08.2019 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਮਪੁਗਨਡ ਕਾਮਨ ਜੱਜਮੈਂਟ ਅਤੇ ਆਰਡਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੋਡ, 1973 ("ਸੀਆਰਪੀਸੀ") ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 ("ਐਨਆਈ ਐਕਟ") ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 141 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

3. ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਮੈਸਰਜ਼ ਡੀ.ਐਸ. ਕੁਲਕਰਨੀ ਡਿਵੈਲਪਰਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸੀ, ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਐਨਆਈ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਾਇਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਪਿਛੋਕੜ

4. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 02.01.2008 ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 27.09.2008 ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 30.09.2014 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਤੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਸੰਚਾਲਨ ਜਾਂ ਮੁੱਖ-ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

5. ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ 2016-2017 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ ਦੋ ਕਰਜ਼ੇ ਲਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਕਮ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ₹56,00,000/- ਅਤੇ ₹70,00,000/- ਸੀ। ਅਦਾਇਗੀ ਵਜੋਂ, ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਕਈ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਕਿ ਨਾਕਾਫ਼ੀ

ਫੰਡਾਂ ਕਾਰਨ ਰੱਦ ਹੋ ਗਏ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੈੱਕਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ।

6. ਰੱਦ ਹੋਏ ਚੈੱਕਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:
1. ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ 455494, ਮਿਤੀ 24.11.2016, ਰਕਮ ₹8,00,000/- ਸੀ।
2. ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ 455495, ਮਿਤੀ 25.12.2016, ਰਕਮ ₹8,00,000/- ਸੀ।
3. ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ 455496, ਮਿਤੀ 25.01.2017, ₹8,00,000/- ਦੀ ਰਕਮ।
4. ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ 455497, 455498, 455499, ਅਤੇ 455500, ਮਿਤੀ 28.02.2017, ₹10,00,000/- ਹਰੇਕ ਦੀ ਰਕਮ।

7. ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕਾਂ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਚਾਰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਵਿੱਚ, ਮੰਗ ਨੋਟਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਮੰਗ ਨੋਟਿਸਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੈੱਟ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਨਾਮ, ਸਾਰੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ, ਸੁਤੰਤਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ, ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸੀ।

8. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ 03.05.2017 ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੂੰ ਫਾਰਮ ਡੀ.ਆਈ.ਆਰ.-11 ਅਤੇ ਫਾਰਮ ਡੀ.ਆਈ.ਆਰ.-12 ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਸੇ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ।

9. ਕੰਪਨੀ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ 138 ਐਨ.ਆਈ. ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਲਰਨਡ ਮੈਟਰੋਪੋਲੀਟਨ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ 28ਵੀਂ ਅਦਾਲਤ, ਐਸਪਲੇਨੇਡ, ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ:

1. ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੰਬਰ 66/ਐੱਸ.ਐੱਸ. of 2017, 31.07.2017 ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ 455494 ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ।
2. ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੰਬਰ 645/ਐੱਸ.ਐੱਸ. of 2017, 23.02.2017 ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ 455495।
3. ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੰਬਰ 697/ਐੱਸ.ਐੱਸ. of 2017, 07.04.2017 ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ 455496।
4. ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੰਬਰ 1595/ਐੱਸ.ਐੱਸ. of 2017, 22.05.2017 ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ(ਆਂ)। 455497, 455498, 455499, ਅਤੇ 455500.

10. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾ 482 ਸੀਆਰਪੀਸੀ (2019 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਰਜ਼ੀ ਨੰਬਰ 21, 22, 116 ਅਤੇ 255) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਅਤ ਮੈਟਰੋਪੋਲੀਟਨ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ 28ਵੀਂ ਅਦਾਲਤ, ਐਸਪਲੇਨੇਡ, ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਪੁਰਦਗੀ

11. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸੀ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਚੈੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

12. ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਅਪਰਾਧ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਤੀਫੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਸੀ। ਐਨਆਈ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 141 ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਵਿਕਾਰੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਬੰਧਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ।

13. ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ (ਆਂ) ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ(ਆਂ) ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਐਨ.ਆਈ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 141 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਕਾਰਿਕ ਦੇਣਦਾਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ।

14. ਉੱਤਰਦਾਤਾ(ਆਂ) ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਆਪਣੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਉਪਕਰਣ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ, ਪ੍ਰੀ-ਟ੍ਰਾਇਲ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਦੇਣਦਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ

15. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਅਹੁਦਾ ਐਨ.ਆਈ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 141 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਣਦਾਰੀ ਖਾਸ ਦੋਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

15.1. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਮਾਲ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੇਂਟਲ ਅਤੇ ਹੋਰ (2010) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 330 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ:

"13. ਧਾਰਾ 141 ਇੱਕ ਦੰਡ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜੋ ਵਿਕਾਰੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ, ਸਥਾਪਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਅਰਥ ਕੱਢਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੰਜਾ ਸਰਸਰੀ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਦੋਸ਼ੀ ਵਜੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ) ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ 1 ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਕਾਰੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

x-x-x

22. ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਧਾਰਾ 141 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਕਾਰਿਕ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਬੰਧਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਖਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਰਣਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦੋਸ਼ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

x-x-x

39. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਭਰਦੇ ਹਨ: (i) ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਲੋੜੀਂਦੇ ਖਾਸ ਬਿਆਨ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਕੋਈ ਧਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

(ii) ਧਾਰਾ 141 ਸਾਰੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ, ਅਪਰਾਧ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ।

(iii) ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ, 1956 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਜਿਸਟਰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਕਾਰਿਕ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬਿਆਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ/ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(iv) ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿਕਾਰਿਕ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

(v) ਜੇਕਰ ਦੋਸ਼ੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(vi) ਜੇਕਰ ਦੋਸ਼ੀ ਇੱਕ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ
ਜਿਸਨੇ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਚੈੱਕਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(vii) ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਬੰਧਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੱਥ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਕੋਈ ਮੰਨੀ ਗਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

15.2. ਐਨ.ਕੇ. ਵਾਹੀ ਬਨਾਮ ਸ਼ੇਖਰ ਸਿੰਘ (2007) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 481 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ (ਪੈਰਾ:8) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ:

"8. ਇਸ ਲਈ, ਕਥਿਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ, ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਦੋਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦੋਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਇੰਚਾਰਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਵਰਣਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਆਨ ਜਾਂ ਖਾਸ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।"

15.3. ਐਸ.ਐਮ.ਐਸ. ਫਾਰਮਾਸਿਊਟੀਕਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਨੀਤਾ ਭੱਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ (2005) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 89 ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਅਹੁਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

15.4. ਪੂਜਾ ਰਵਿੰਦਰ ਦੇਵੀਦਾਸਾਨੀ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (2014) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਇੱਕ ਸ਼ਾਸਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸੰਚਾਲਨ ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਐਨ.ਆਈ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 141 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਇੰਚਾਰਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਡਾਇਰੈਕਟਰਸ਼ਿਪ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜਵਾਬਦੇਹ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

16. ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨਾ ਤਾਂ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਨਾ-ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸਨੇ 03.05.2017 ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਾਰਮ ਡੀ.ਆਈ.ਆਰ.-11 ਅਤੇ ਡੀ.ਆਈ.ਆਰ.-12 ਰਾਹੀਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

17. ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕਿਵੇਂ ਨਾ-ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ।

18. ਦੋਸ਼ੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਕੋਈ ਵਿੱਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹ ਇਸਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

19. ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਦਾਹਰਣਾਂ, ਪੂਜਾ ਰਵਿੰਦਰ (ਉਪਰਾ) ਸਮੇਤ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਮੰਨਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 138 ਐਨ.ਆਈ. ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਖਾਸ ਸਬੂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਸਿੱਟਾ

20. ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਐਨਆਈ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 141 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉਸਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

21. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 06.08.2019 ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੰਬਰ 66/ਐੱਸ.ਐੱਸ., 645/ਐੱਸ.ਐੱਸ., 697/ਐੱਸ.ਐੱਸ., 1595/ਐੱਸ.ਐੱਸ. (ਸਾਰੇ) 2017 ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਬਿਨੈਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਖਿਅਤ ਮੈਟਰੋਪੋਲੀਟਨ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ 28ਵੀਂ ਅਦਾਲਤ, ਐਸਪਲੇਨੇਡ, ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਬਿਤ ਹੈ, ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

22. ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਲਾਗਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ।

ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ: ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ।

†
ਸਿਰਲੇਖ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ: ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ

<u>ਡਿਸਕਲੇਮਰ :-</u> ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ